EYIB
EDUCATIONAL YIELD INSIGHTS & BREAKTHROUGHS
TA'LIMGA OID TUSHUNCHALAR VA YUTUQLAR
ISSN:3060-4648
Vol.6 №3
https://eyib.uz

Ғўзани суғоришда томчилатиб суғориш технологиясини қўллашнинг ғўзани кўчат қалинлигига таъсири.

Kurbanova Gulbahor Abdusattorovna

Qishloq xujaligi fanlari nomzodi, katta ilmiy xodim, ITPITI laboratoriya mudiri.
Ingichka tolali paxtachilik ilmiy tadqiqot instituti.

Annotatsiya

Mazkur makolada Surxon- Sherobod vohasi sug'oriladigan taqir, taqirsimon-o'tloq tuproqlari ilmiy izlanishlar olib borildi. G'o'zaning o'rta tolali Buxoro-102 navini кўчат қалинлигига томчилатиб sug'orish va oziqlantirish tartiblari таъсири tug'risida suz yuuritilgan.

Kalit so'zlar: nav, g'o'za, кучат қалинлиги ,kusak, gul, gullash, pishish, hosildorlik, namlik, hajm massasi, ChDNS, tomchilatib sug'orish,suv, sug'orish tartib, ug'it, me'yorlari, tola texnologiyasi.

Kirish

Jahon olimlari tomonidan suv tanqisligining salbiy oqibatlarini kamaytirishda suv tejovchi texnologiyalarni keng joriy qilish, sho'rlangan yerlarning meliorativ holatini yaxshilash, qishloq xo'jaligi ekinlaridan barqaror va yuqori hosil olishni ta'minlash bo'yicha muayyan ustuvor yo'nalishlarda ilmiy tadqiqot ishlari olib borilmoqda. Suv tanqisligi sharoitida suv tejovchi sug'orish texnologiyalarinining samaradorligini oshirish, suv tanqisligi sharoitida qishloq xo'jaligi ekinlaridan barqaror va yuqori hosil olish, sug'oriladigan tuproqlarning meliorativ holatini yaxshilash, tuproqning fizik xossalari va tuz rejimini yaxshilash xamda unumdorligini oshirishning istiqbolli yo'nalishiga aylanmoqda.

Tadqiqot metodlari - Ilmiy-tadqiqot ishlarida kuzatish, hisoblash va tahlillar O'zbekiston Paxtachilik Ilmiy-tadqiqot institutining «Методика проведения полевых опытов» (1961), «Методы агрохимических, агрофизических и микробиологических исследований в поливных хлопковых районах» (Союз НИХИ-1963), «Методы агрохимических анализов почвы и растений Средней Азии» (1977) qo'llanmalari asosida ilmiy-tadqiqot ishlari bajarildi.

G'o'zani tomchilatib sug'orish bo'yicha olib borilgan tajriba tizimi va uslubiyoti.

Respublikamizning janubiy joylashgan Surxondaryo viloyati sharoitida g'o'zani tomchilatib sug'orish texnologiyasida sug'orish tartibini ishlab chiqish

bo‘yicha tajribalar 2009-2011 yillaroptda Surxondaryo viloyatining Bandixon tumani “G‘allakor” fermer xo‘jaligining dalalarida tadqiqotlar olib borildi.Tajribalarda qo‘yilgan vazifalarni hal etish maqsadida dala tadqiqotlari o‘tkazilib, ularda g‘o‘zani sug‘orishda tomchilatib sug‘orish texnologiyasini joriy qilish orqali sug‘orish tartibi va oziqa moddalari me’yorini aniqlash, suv resurslarini iqtisod qilish va g‘o‘zadan barqaror va sifatli hosil olishni ta’minlash, bundan tashqari yerlarning meliorativ holatiga ta’sirini o‘rganish bo‘yicha tajribalar olib borildi

Ғўзани томчилатиб суғориш технологияси асосида етиштиришнинг ғўзанинг ўсиши, ривожланиши, ҳосилдорлиги ва пахта тола сифатига таъсири бўйича олиб борилган кузатувларда пахта терим олдидан ҳақиқий кўчат қалинлиги аниқланди. Терим олдидан ҳақиқий кўчат қалинлиги бўйича олинган маълумотлар 1-жадвалда келтирилган. Жадвал маълумотларига кўра тажриба майдонида барча вариант ва қайтариқларда ғўзанинг кўчат қалинлиги йиллар бўйича гектарига 97,5-99,8 минг донани ташкил қилди. Ғўзани етиштиришда эгатлаб суғорилган назорат даласида теримдан олдин ҳақиқий кўчат қалинлиги гектарига 98,0- 99,9 минг. тупни ташкил қилган бўлса, ғўза томчилатиб суғорилган 2 ҳамда 6 вариантларда теримдан олдинги ҳақиқий кўчат қалинлиги гектраига 98,5-99,2 минг тупни ташкил қилди. Ушбу кўчат қалинлиги Сурхондарё вилояти шароити тақир,тақирсимон- ўтлоқи кам шурланган бўлган тупроқларга ПСУЕАИТИ томонидан тавсия этилган “Бухоро-102” ғўза навининг кўчат сони қалинлигига мос келади. Тажриба даласида баъзи қисмларида ғўза ниҳоллари тўлиқ униб чиққандан сўнг туп сони меъёрдан ортиқ бўлган қисмини бир метрда 8-9 дона ғўза ниҳолларини қолдириш учун даланинг баъзи қисмларида яганалаш ишлари олиб борилди.

1-жадвал

Ғўзани томчилатиб суғоришнинг пахта терими олдидан ҳақиқий кўчат қалинлигига таъсири (минг/га)

Вариант тартиби	**Т а к р о р л а н и ш л а р**			**Ўртача**
	2009	**2010**	**2011**	
o‘rtacha 2019-2021 yillarда				
1	98,0	99,0	98,0	98,3
2	98,5	98,0	99,0	98,5
3	99,0	99,5	99,1	99,2
4	99,0	99,9	99,5	99,1
5	99,6	97,5	98,5	98,5
6	99,8	99,3	98,1	99,0

Xulosalar

-Janubiy mintaqa Surxon-sherobod vohasi- Respublikamizning sahro-cho‘l zonasida joylashganligi hisobiga suv taqchilligi muvozanati- balansi, ёg‘ingarchilik miqdoridan 18-20 barobar ko‘pligi hisobiga vohada dehqonchilik tizimi faqatgina su’niy sug‘orishlar hisobiga amalga oshirish mumkin.

– G‘o‘za navlari ekilgan tajriba dalalari tuproqlarida tuz to‘planishi, yer osti suvlari sathi joylashuvidagi- mineralizatsiyasi, sug‘orishlar oldi tuproq namligi, sug‘orishlar soni, amal suvi va mavsumiy sug‘orish me’yorlariga bog‘liqligi, ya’ni

tuprqning sugʻorish oldi namligi tartibi yuqori boʻlgan variantlarda (70-75-65 % , 75%-75%-65%) kamroq, namlik taqchilroq boʻlgan variantlarda (65-65-60 %, 70-70-60%) koʻproq- mavsumiy tuz toʻplanishi (MTT) variantlar boʻyicha 1.16-1.47, bahordan kuzgacha ortganligi – suv sathi- 0.7-2.0 m; 2-3 metrda esa 1.12-1.41 koʻrsatgichga ortganligi aniqlandi.

-Tajriba dalalari tuprogʻi qadimdan va yangidan oʻzlashtirilgan taqir, taqirsimon mexanik tarkibi engil, oʻrta, ogʻir- soz loysimon, qumloq, bir metrlik qatlamning taxlanishi har xil, ChDNS -20,8-24,1 % (taqir, taqirsimon); xajm vazni 1,20-1,36 g/sm^3; gʻovakligi-48,5-50,4 %, suv oʻtkazuvchanligi olti soatda 729-801 m/ga (taqir, taqirsimon); ni tashkil этdi (amal-oʻsuv davri boshida); amal oʻsuv davri oxirida tuproq xajm vazni, suv oʻtkazuvchanligi tegishlicha variantlar boʻyicha 0.02-0.04 g/sm^3 oshganligi kuzatildi.

-oʻrganilgan oʻrta tolali gʻoʻza navlaridan yuqori hosil olishni taʼminlovchi tuproqlarning sugʻorish oldi maqbul yagona namlik tartibi ChDNS ga nisbatan qoʻyidagicha boʻldi:

-oʻrtapishar gʻoʻzani Buxoro-102, navlari uchun эsa 70-70-60 %;

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2017 yil 7 fevraldagi «2017-2021 yillarda Oʻzbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yoʻnalishi boʻyicha Harakatlar strategiyasi» PF-4947-sonli farmoni. 2017 y.

2. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2017 yil 27 noyabrdagi «2018-2019 yillar davrida irrigatsiyani rivojlantirish va sugʻoriladigan yerlarning meliorativ holatini yaxshilash Davlat dasturi» toʻgʻrisidagi PQ-3405 sonli qarori. 2017 y

3.Avliёqulov A.Э. Tojiev M., Qurbonova G.,Tojiev K. “ Gʻoʻza navlarining sugʻorish muddatlari, miqdorlari, mavsumiy suv sarfining paxta hosiliga taʼsiri.”Tuproq unumdorligini oshirishning ilmiy va amaliy asoslari” Toshkent 2007 yil. B. 244-248.

4.Avliyakulov A.Э., Kurbanova G.A., Botirov Sh. “Vodrpotreblenie sredne-tonko- voloknistogo xlopchatnika v zone pustыn, Uzbekistana» 2003 SANIIRI.s.122-123.

5. Hamidov. M. Ziroatlarning oqilona sugʻorish tartibi asosida suvdan foydalanishni takomillashtirish. VI ёsh olimlar va mutaxassislarning ilmiy-texnik. Konf. Maʼruza matn.”Raduga” BIIB. Kolomna 1987. 2-b.

6. Tillaev R.Sh. Almashlab экish va dehqonchilikni takomillashtirish. Paxta majmuasidagi ziroatlar etishtirish texnologiyasining ahvoli va rivojlantirish istiqbollari // Xalqaro ilmiy-amaliy konferinцiya maʼruzalari asosidagi mavolalari asosidagi maqolalar toʻplami, Toshkent 1996, 4-8 b.

7.Istomin M.S.”Surxondarё viloyatida ingichka tolali gʻoʻzani parvarishlash “ Oʻzbekiston nashriёti, Toshkent 1966 y 26-28 betlar.

8. Joʻraqulov B., Mirzaev Sh. Sugʻorish texnologiyalari // Oʻzbekiston qishloq xoʻjalik jurnali. - Toshkent, 2001. - № 3. - B. 36-38.

9.Joʻraqulov B., Artiqov A.Z. Tomchilatib sugʻorishda lazer nurlaridan foydalanishning paxta hosildorligiga taʼsiri. «Paxtachilik va dehqonchilik» -1997 №3. B.24-27.

10.Jo‘raqulov B., Artiqov A.Z., Mirzaev Sh. Kapelnoe oroshenie tonkovoloknistogo xlopchatnika «Selskoe xozyaystvo Uzbekistana»-1999 №6. st.16-17.

10.Rajabov T., Qurbonova G va boshq. “G‘o‘zaning o‘rta tolali Armug‘on navi va uni parvarishlash agrotadbirlari” O‘zbekiston Paxtachilik iliy -tadqiqot instituti. Toshkent, 2003 y. 1-4 bet.

11.Qurbonova.G.A., “Tipik-och tusli bo‘z, taqir-taqirsimon tuproqlari sharoitida g‘o‘za navlarini tomchilatib-эgatlab sug‘orish tartibi”. Toshkent 2011 yil, “Noshirlik yog’dusi” nashriёti.

12.Botirov Sh.Ch. O‘zbekistonning janubiy mintaqasi taqir tuproqlarida “Buxoro-6” g‘o‘za navi, suv-oziqa me’ёrlari is’timoli va sug‘orish tartibi. O‘zQSXV, O‘zIIChM, O‘zPITI, IKARDA, Toshkent,2004.129-131- betlar.

13.Kamilov B.S., Nurjanov S., Torexonov R., «Kapelnoe orashenie perspektivnыx sortov xlopchatnika». Sb.tezisov dokladov respublikanskoy nauchno-prakticheskoy konferensii. NPO. SANIIRI, Tashkent, 1995g

14.Komilov B.C., Ibragimov N.M., Rajabov T.Ya. Sugorishning kuzgi bugdoy hosildorligiga ta’siri. Fermer xujaliklarida paxtachilik va gallachilikni rivojlantirishning ilmiy asoslari: Xalqaro ilmiy- amaliy konferensiya ma’ruzalari asosidagi maqolalar tuplami. - Toshkent, 2006

15.Mabetnazarov B.S. Dehqonchilik muammolari va agro ekologik tadqiqotlarning ahamiyati, agroekologiya va Qoraqolpog‘iston respublikasi q.x. ning rivojlanishi. Resp. Ilmiy anjuman ma’ruzalarining qisqacha matnlari 20-21 avgust, Chimboy, 1998 yil, 27-28 betlar.

16.Mallaev B.G., Ruziev U., Xakberdыev X. «Kapelnoe oroshenie xlopchatnika na zemlyax s blizkim raspolojeniem gruntovыx vod». Sb. tezisov dokladov respublikanskoy nauchno-prakticheskoy konferensii. NPO «SANIIRI». Tashkent 1995